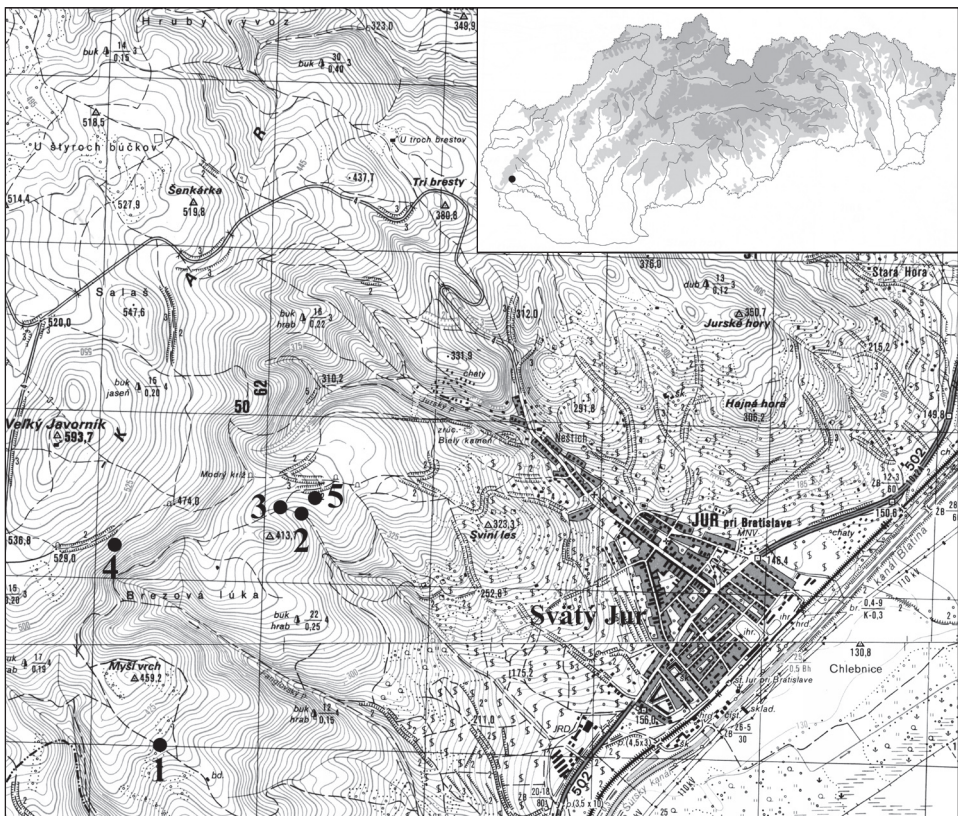

MINCE Z DVADSIATYCH ROKOV 17. STOROČIA Z OKOLIA SVÄTÉHO JURA

MAREK BUDAJ – MICHAL DUCHOŇ

V priebehu roka 2006 bolo autorom článku poskytnutých na vyhodnotenie päť menších pokladov mincí objavených v okolí Svätého Jura. Tie boli nájdené Milanom Blahovským, obyvateľom uvedeného mesta. Keďže všetky súbory mincí pochádzajú z jedného chronologického obdobia a geografickej oblasti, je potrebné ich posudzovať a vyhodnotiť spoločne. Uvedené poklady boli jednoznačne ukryté v dvadsiatych rokoch 17. storočia a pravdepodobne väčšina z nich súvisí s pohnutými vojenskými udalosťami Bethlenovho povstania, ktoré zasiahli Svätý Jur a jeho okolie. Nálezy mincí, označené číslami 1 – 5, uvádzame v základnom rozpise chronologicky.

Mapa 1: Miesto nálezov mincí – čísla sú totožné s rozpisom (M33143Ab a M33143Ad, mierka 1: 25 000)

Obr. 1 Poľsko, Žigmund III. Vasa (1587 – 1632),
Bydgoszcz, poltorák 1617 (Poklad č. 1)

Obr. 2 Opavsko, Karol Liechtenstein (1614 – 1627),
Opava, 3-grajciar 1619 (Poklad č. 1)

Obr. 3 Hanau-Münzenberg, Filip Ludvig I. (1561 – 1580),
3-grajciar bez letopočtu (Poklad č. 1)

Poklad mincí č. 1

Nález pozostávajúci z 12 mincí bol objavený v malom údolí medzi tzv. Myším a Mníchovým vrchom.

Zloženie nálezu

1. Dolné Rakúsko, Ferdinand II. (1619 – 1637), Viedeň, 3-grajciar 1620 (1).
  - 2.–3. Poľsko, Žigmund III. Vasa (1587 – 1632), Bydgoszcz, poltorák 1615 (2). Typ ako KOPICKI 1995, č. 834.
  4. Poľsko, Žigmund III. Vasa (1587 – 1632), Bydgoszcz, poltorák 1617 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 844.
  5. Sliezsko, Ján Kristián a Juraj Rudolf (1603 – 1621), Złoty Stok, Oľawa, 3-grajciar 1609 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 4989.
  - 6.–7. Opavsko, Karol Liechtenstein (1614 –1627), Opava, 3-grajciar 1619 (2). Typ ako KOPICKI 1995, č. 6371.
  8. Hanau-Münzenberg, Filip Ludvig I. (1561 –1580), 3-grajciar bez let (1). Typ ako SAURMA-JELTSCH 1892, s. 51/č. 2177; tab. XXV/č. 1074. Ale s minc. zn. predstavujú prekřížené kladivá.
  9. Stolberg-Königstein, 3-grajciar s nečitateľným let. (1).
  10. Pomoransko-Wolgast, Filip Julius (1592 – 1626), groš neč. let (1). Typ ako SAURMA-JELTSCH 1892, s. 122/č. 48924897; tab. LXXXV/č. 2572.
  11. Kniežatstvo Waldeck, Kristián a Vollrath (1588 – 1636), 3-grajciar 1617 (1). Typ ako SAURMA-JELTSCH 1892, tab. XXXVII/č. 1136.
  12. Biskupstvo Štrasburg, Karol Lotrinský (1592 – 1607), Štrasburg, 3-grajciar 1602 (1). Typ ako SAURMA-JELTSCH 1892, tab. XXXII/č. 962; s. 46/č. 1959.
- Najmladšou mincou v náleze je viedenský 3-grajciar z roku 1620.

Poklad mincí č. 2

Nález pozostávajúci zo 62 mincí a bol objavený blízko Svätý Jura v polohe tzv. Dolné Jazvečie.

Zloženie nálezu

1. Uhorsko, Maximilián II. (1564 – 1576), Kremnica, denár 1578 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 993.
- 2.–3 Uhorsko, Rudolf II. (1576 – 1608), Kremnica, denár 1584 (2). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1059.
4. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1609 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1139.
5. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1612 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1140.
6. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1614 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
7. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1615 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
- 8.–9. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1616 (2). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
- 10.–11. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1617 (2). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
- 12.–16. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1618 (5). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.

Obr. 4 Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1616 (Poklad č. 2)

Obr. 5 Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, obolus 1619 (Poklad č. 2)

Obr. 6 Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, denár 1621 (Poklad č. 2)

Obr. 7 Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, obolus 1620. (Poklad č. 2)

- 17.–22. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1619 (6). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
- 23.–25. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1620 (3). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
26. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, obolus 1619 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1150.
27. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, obolus 1613 – 1619 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1150.
28. Bližšie nezaradené zlomky uhorských denárov zo 16. – 17. storočia.
29. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, denár 1620 (1). Typ ako HUSZÁR 1995, č. 454.
30. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, denár 1620 (1). Typ ako HUSZÁR 1995, č. 455.

- 31.–37. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, denár 1621 (7). Typ ako HUSZÁR 1995, č. 455.
38. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, denár 1622 (1). Typ ako HUSZÁR 1995, č. 455.
39. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, denár 1620 – 1622 (1).
40. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, obolus 1620 (1). Typ ako HUSZÁR 1975, č. 307.
41. Čechy, Ludvík I. (1516 – 1526), zlomok jednostranného bieleho peniaza (1).
42. Čechy, Ferdinand I. (1526 – 1564), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz bez let. (1). Typ ako SMOLÍK 1971, s. 81, č. 12.
43. Čechy, Rudolf II. (1576 – 1611), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1580 – 1589 (1). Typ ako HALAČKA 1987, s. 199, typ 383.
44. Čechy, Matej II. (1611 – 1619), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1617 (1). Typ ako HALAČKA 1987, s. 275, typ 548.
45. Čechy, Matej II. (1611 – 1619), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1617–1619 (1). Typ ako HALAČKA 1987, s. 275, typ 548.
46. Sliezske kniežatstvo Legnica-Brzeg-Wolowa, Ján Chrystian a Jerzy Rudolf (1603 – 1621), Złoty Stok, Oława, 3-grajciar 1616 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 5002.
47. Sliezske kniežatstvo Legnica-Brzeg-Wolowa, Ján Chrystian a Jerzy Rudolf (1603 – 1621), Złoty Stok, Oława, 3-grajciar 1620 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 5007.
48. Sliezske kniežatstvo Legnica-Brzeg-Wolowa, Ján Chrystian a Jerzy Rudolf (1603 – 1621), Złoty Stok, Oława, 3-grajciar 1621 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 5010.
49. Sliezske kniežatstvo Legnica-Brzeg-Wolowa, Ján Chrystian brzeski (1621 – 1639), Oława, 3-grajciar 1622 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 5166.
50. Sliezske kniežatstvo Legnica-Brzeg-Wolowa, Ján Chrystian brzeski (1621 – 1639), Oława, 3-grajciar 1621–1622 (1).
- 51.–52. Sliezske kniežatstvo Wroclaw, Ferdinand II. (1617 – 1619, 1620 – 1637), Wroclaw, 3-grajciar 1622 (2). Typ ako KOPICKI 1995, č. 8881.
53. Sliezske kniežatstvo Wroclaw, Ferdinand II. (1617 – 1619, 1620 – 1637), Wroclaw, 3-grajciar 1621 – 1622 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 8880–8881.
54. Sliezske kniežatstvo Swidnica, Ferdinand II. (1620 – 1637), Wroclaw, 3-grajciar 1622 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 8733.

Obr. 8 Poľsko, Štetínske kniežatstvo, Fridrich Wilhelm (1617 – 1625), Štetín, 3-grajciar 1620 (Poklad č. 2)

Obr. 9 Grófstvo Lippe, Simon VII. (1613 – 1627),
groš 1618 (Poklad č. 2)

Obr. 10 Mansfeld-Bornstädt, Bruno II., Wilhelm, Hans Georg, Volrath a Jobst (1586 – 1615),
groš 1611 (Poklad č. 2)

55. Poľsko, Štetínske kniežatstvo, Fridrich Wilhelm (1617 – 1625), Štetín, 3-grajciar 1620 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 5638.
56. Sliezsko, bližšie neurčiteľný 3-grajciar zo 17. storočia (1).
57. Arcibiskupstvo Salzburg, Ernest Bavorský (1540 – 1554), Salzburg, 2-fenig 1551 (1). Typ ako ŠMERDA 1987, s. 11/D17; tab. IV, č. 45.
58. Arcibiskupstvo Salzburg, Matthäus Lang z Wellenburgu (1519 – 1540), Salzburg, 2-fenig nečitateľný let. (1). Typ ako ŠMERDA 1987, tab. IV, č. 37.
59. Arcibiskupstvo Salzburg, Jan Jakub Khuen-Belasi (1560 – 1589), Salzburg, 2-fenig nečitateľný let. (1). Typ ako ŠMERDA 1987, tab. VI, č. 70.
60. Mesto Štrasburg, anonymní vydavatelia, plappart (3 kreuzers), 15. – 16. stor. (1). Typ ako SAURMA-JELTSCH 1892, tab. XXXII/č. 972 var.; s. 46/č. 1974.
61. Grófstvo Lippe, Simon VII. (1613 – 1627), groš 1618 (1). Typ ako SAURMA-JELTSCH 1892, tab. LV/č. 1691; s. 78/č. 3149.
62. Mansfeld-Bornstädt, Bruno II., Wilhelm, Hans Georg, Volrath a Jobst (1586 – 1615), groš 1611 (1). Typ ako SAURMA-JELTSCH 1892, tab. LXXIV/č. 2249; s. 106/č. 4241.

Najmladšími mincami v náleze sú uhorský denár a sliezske 3-grajciare z roka 1622.

Poklad mincí č. 3

Nález pozostával z 51 mincí a zlomkov, bol objavený v polohe Dolné Jazveče.

Zloženie nálezu

1. Uhorsko, Ferdinand I. (1526 – 1564), Kremnica, denár 1527 – 1559 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 935.
2. Uhorsko, Rudolf II. (1576 – 1608), Kremnica, denár 1602 – 1608 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1060.
3. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1611 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1140.
4. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1612 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1140.
5. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1613 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1140.
6. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1613 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
- 7.–8. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1615 (2). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
- 9.–12. Uhorsko, Matej II. (1608–1619), Kremnica, denár 1618 (4). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
- 13.–15. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1619 (3). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
- 16.–19. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1620 (4). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
20. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1613 – 1620 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
21. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, obolus 1610 – 1613 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1149.
22. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, obolus 1613 – 1619 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1150.
23. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Baia Mare, denár 1614 (1). Typ ako HUSZÁR 1975, tab. XVI/č. 242.
- 24.–25. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, denár 1620 (2). Typ ako HUSZÁR 1995, č. 455.
- 26.–28. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613–1629), Kremnica, denár 1621 (3). Typ ako HUSZÁR 1995, č. 455.
29. Uhorsko, Gabriel Bethlen (1613 – 1629), Kremnica, obolus 1621 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1208.
30. Uhorsko, Ferdinand II. (1619 – 1637) alebo Gabriel Bethlen (1613 –1629), Kremnica, obolus 1621 – 1623 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1208.
31. Uhorsko, Ferdinand II. (1619 – 1637), Kremnica, denár 1623 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1203.

Obr. 11 Čechy, Fridrich Falcký (1619 – 1620), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1620 (Poklad č. 3)

- 32.–33. Čechy, Vladislav II. (1471 – 1516), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz bez let. (2).
34. Čechy, Ferdinand I. (1526 – 1564), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1562 (1). Typ ako HALAČKA 1987, s. 64, typ 81.
35. Čechy, Maximilián II. (1564 – 1576), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1567 (1). Typ ako HALAČKA 1987, s. 121, typ 206.
36. Čechy, Maximilián II. (1564 – 1576), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1564 – 1577 (1). Typ ako HALAČKA 1987, s. 121, typ 206.
37. Čechy, Rudolf II. (1576 – 1611), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1596 (1). Typ ako HALAČKA 1987, s. 199–200, typ 383.
38. Čechy, dva zlomky jednostranných bielych peniazov zo 16. storočia.
39. Čechy, Fridrich Falcký (1619 – 1620), Kutná Hora, jednostranný biely peniaz 1620 (1). Typ ako HALAČKA 1987, s. 339, typ 674.
40. Arcibiskupstvo Salzburg, Michael z Kuenburgu (1554 – 1560), Salzburg, 2-fenig 1555 (1). ŠMERDA 1987, tab. 12/E17; tab. V, č. 52.
41. Arcibiskupstvo Salzburg, Michael z Kuenburgu (1554 – 1560), Salzburg, 2-fenig nečitateľný let. (1). ŠMERDA 1987, tab. V, č. 52.
42. Arcibiskupstvo Salzburg, Jan Jakub Khuen-Belasi (1560 – 1589), Salzburg, 2-fenig nečitateľný let. (1). ŠMERDA 1987, tab. VI, č. 70.
43. Poľsko, Žigmund III. (1587 – 1632), Krakov, poltorák 1616 (1). KOPICKI 1995, č. 842.
44. Poľsko, Žigmund III. (1587 – 1632), falzum poltoráka z roku 1617 (1). KOPICKI 1995, č. 844.
45. Sliezske, Wroclaw, Ferdinand II. (1617 – 1619, 1620 – 1637), Wroclaw, 3-grajciar 1621 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 8880.
46. Sliezske, Wroclaw, Ferdinand II. (1617 – 1619, 1620 – 1637), Wroclaw, 3-grajciar 1622 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 8881.
47. Sliezske, biskupstvo Wroclaw, Karol (1608 – 1624), Nisa, 3-grajciar 1621 – 1622 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 6805, 6809.
- 48.–49. Sliezske, kniežatstvo Legnica-Brzeg-Wolowa, Ján Chrystian brzeski (1621 – 1639), Kluczborg, 3-grajciar 1622 (2). Typ ako KOPICKI 1995, č. 5164.
50. Sliezske, kniežatstvo Legnica-Brzeg-Wolowa, Ján Chrystian brzeski (1621 – 1639), 3-grajciar 1622? (1).
51. Grófstvo Lippe, Simon VII. (1613 – 1627), groš 1613 (1). Typ ako SAURMA-JELTSCH 1892, tab. LV/č. 1691; s. 78/č. 3149.
52. Rôzne zlomky prevažne uhorských denárov a sliezkych mincí zo 16. – 17. storočia.

Najmladšou mincou v náleze je uhorský denár z roka 1623.

Poklad mincí č. 4

Nález pozostával zo 17 mincí a bol objavený severozápadne od Brezovej lúky.

Zloženie nálezu

1. Uhorsko, Ferdinand II. (1619 – 1637), Kremnica, denár 1626 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1204.
- 2.–3. Morava, Ferdinand II. (1619 – 1637), Brno, grajciar 1624 (2). Typ ako HALAČKA 1988, s. 456/ č. 891.
4. Morava, Ferdinand II. (1619 – 1637), Brno, grajciar 1624 (1). Typ ako HALAČKA 1988, s. 456/ č. 893.
5. Morava, Ferdinand II. (1619 – 1637), Brno, grajciar 1624 (1). Typ ako HALAČKA 1988, s. 456/ č. 895.

Obr. 12 Morava, Ferdinand II. (1619 – 1637),
Brno, grajciar 1624 (Poklad č. 4)

Obr. 13 Polsko, Žigmund III. (1587 – 1632),
Krakov, 3-groš 1620 (Poklad č. 4)

Obr. 14 Arcibiskupstvo Salzburg, Paris von Lodron (1619 – 1653),
Salzburg, 60-grajciar 1621 (Poklad č. 4)

Obr. 15 Bavorsko, Maximilián I. ako kurfist (1623 – 1651),
München, ½-batzen 1625? (Poklad č. 4)

Obr. 16 Švajčiarsko, mesto Zug, 3-grajciar 1606 (Poklad č. 4)

6. Poľsko, Žigmund III. (1587 – 1632), Krakov, 3-groš 1620 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 1225.
7. Sliezske, Swidnica, Ľudovít II. (1516 – 1526), Swidnica, polgroš 1526 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 8719.
8. Sliezske, Münsterberg-Olešnica, Karol II. (1587 – 1617), Olešnica, 3-grajciar 1615 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 6079.
9. Dolné Rakúsko, Ferdinand II. (1619 – 1637), Viedeň, 3-grajciar 1620 (1). Typ ako HERINEK 1984, s. 308/č. 1018.
10. Korutánske, Ferdinand II. (1619 – 1637), St. Veit, grajciar 1624 (1). Typ ako HERINEK 1984, s. 389/č. 1391a.
11. Arcibiskupstvo Salzburg, Paris von Lodron (1619 – 1653), Salzburg, 60-grajciar 1621 (1). Typ ako ŠMERDA 1987, s. 30/ B15; tab. XIV/č. 144.
12. Arcibiskupstvo Salzburg, Paris von Lodron (1619 – 1653), Salzburg, 2-grajciar 1624 (1). Typ ako ŠMERDA 1987, s. 31/ A16.
13. Arcibiskupstvo Salzburg, Paris von Lodron (1619 – 1653), Salzburg, 2-grajciar 1629 (1). Typ ako ŠMERDA 1987, s. 32/ C16.

14. Bavorsko, Maximilián I. ako kurfirst (1623 – 1651), München, ½-batzen 1624 (1). Typ ako HAHN 1971, s. 48/č. 93.
15. Bavorsko, Maximilián I. ako kurfirst (1623 – 1651), München, ½-batzen 1625? (1). Typ ako HAHN 1971, s. 48/č. 93.
16. Pfalz-Veldenz, Georg Johann (1544 – 1592), ½-batzen 1581 (1). SAURMA-JELTSCH 1892, s. 48/č. 2037; tab. XXXIII/č. 1002.
17. Švajčiarsko, mesto Zug, 3-grajciar 1606 (1). SAURMA-JELTSCH 1892, tab. XXVI/č. 796; s. 40/č. 1723.

Najmladšou mincou v náleze je salzburský 2-fenig z roka 1629.

Poklad mincí č. 5

Poklad pôvodne pozostával z 24 mincí, do dnešných dní sa zachovali len štyri nižšie popísané mince.

Zloženie nálezu

1. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1614 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
2. Uhorsko, Matej II. (1608 – 1619), Kremnica, denár 1616 (1). Typ ako HUSZÁR 1979, č. 1141.
3. Sliezsko, Swidnica, Ludovít II. (1516 – 1526), Swidnica, polgroš 1526 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 8719.
4. Sliezsko, Wroclaw, Ferdinand II. (1617 – 1619, 1620 – 1637), Wroclaw, 3-grajciar 1622 (1). Typ ako KOPICKI 1995, č. 8881.

Najmladšou zachovanou mincou je sliezsky 3-grajciar z roku 1622.

Numizmatický význam nálezov

Napriek tomu, že v súčasnosti z územia Slovenska poznáme relatívne veľký počet nálezov mincí ukrytých v dvadsiatych rokoch 17. storočia, poklady z okolia Svätého Jura patria do atypickej skupiny mincových súborov. Ich špecifikum je hlavne v tom, že sa všetky sústreďujú do úzkej geografickej oblasti. Z piatich pokladov až tri boli objavené len niekoľko metrov od seba, v polohe Dolné Jazvečie, severne od tzv. Bielej Hliny. Uvedená poloha sa nachádza severozápadne od obce Svätý Jur a je situovaná v Malých Karpatoch. Poklad č. 4 sa nachádzal západne, len niekoľko desiatok metrov od týchto nálezov. Piaty poklad (v súpise nálezov uvedený ako poklad č. 1) bol nájdený medzi Myším a Mníchovým vrchom, nachádzajúcim sa juhovýchodne od obce Svätý Jur. Všetky poklady teda ležali mimo obce a boli ukryté priamo v lesoch Malých Karpát. Ich výskyt v tejto oblasti a uloženie pomerne blízko pri sebe iste nie je náhodný. Na uvedenom mieste sa museli odohrať dramatické udalosti, ktoré viedli ich majiteľov k ukrytiu skúmaných pokladov. Zo štyroch súborov mincí nájdených v polohe Dolné Jazvečie boli až tri uložené v rokoch 1622 – 1623. Preto si myslíme, že ich ukrytie je najskôr odrazom pohnutých vojnových rokov Bethlenovho povstania (1619 – 1623), ktoré sa negatívne odrazilo aj na živote obyvateľov Svätého Jura. Uvedené poklady majú aj ďalšie spoločné črty, na ktorých možno postaviť úvahy o určení ich majiteľov. Všetky nálezy majú rovnaké to, že sú zložené len z drobných nominálov, najmä z domácich uhorských denárov, poldenárov/obolov, z rôznych zahraničných trojgrajciarov, dvojfenigov a pod. Okrem toho boli všetky nále-

zy zložené len z malého množstva mincí (najväčší z pokladov obsahoval 62 kusov). Na svoju dobu teda išlo len o malé finančné hotovosti. Preto môžeme predpokladať, že ich majiteľmi mohli byť obyčajní a jednoduchí ľudia, ktorí si schovali svoje nazbierané hotovosti do zeme. Napriek spomenutým zhodám, skúmané poklady vykazujú už na prvý pohľad zjavné rozdiely hlavne svojim zložením. Keďže z piateho pokladu sa zachovali z pôvodného počtu 24 mincí len štyri kusy, tento súbor nebudeme brať pri hodnotení do úvahy. Poklady č. 1 a 4 takmer vôbec neobsahujú žiadne domáce, teda uhorské mince. Sú zložené prevažne z mincí pochádzajúcich zo Sliezska, Poľska, nemeckých a rakúskych oblastí. Výskyt poľských a sliezskych mincí v našich nálezoch nie je náhodný (viď nižšie), lebo tieto patria medzi najčastejšie zahraničné razby. Zvýšený výskyt mincí z Rakúska a nemeckých krajín by však mohol naznačiť pôvod majiteľa (majiteľov) oboch finančných hotovostí, prípadne oblasť prvotného zozbierania mincí. Je totiž málo pravdepodobné, že majiteľ (majitelia) by po príchode do Uhorska a tu uskutočnených bežných finančných operáciách nemali pri sebe domáce mince. Ak by majiteľ pokladu bol obyvateľom Uhorska, tak by najskôr mal pri sebe aj domáce, uhorské mince. Úplne iný charakter však majú zvyšné dva súbory mincí, označené ako poklad č. 2 a 3. V nich sa nachádza oveľa väčší počet domácich, teda uhorských razieb. V náleze č. 2 to bolo z celkového počtu 62 mincí až 39, čo predstavuje takmer 63 %. V poklade č. 3 patrilo z 50 identifikovaných mincí až 31 medzi uhorské razby, čo je približne 62 %. V oboch prípadoch nás jednoznačná prevaha uhorských mincí núti k domnienke, že vlastníckmi oboch hotovostí mohli byť uhorskí občania, možno niekto z obyvateľov Svätého Jura.

Na základe zvýšeného výskytu denárov a obolov Gabriela Bethlena (1613 – 1629) v oboch nálezoch možno predpokladať, že majiteľmi hotovostí mohli byť aj jeho prívrženci. Faktom podporujúcim túto myšlienku je to, že taký veľký počet mincí G. Bethlena v jednom náleze sa doteraz na území Slovenska ešte nezaznamenal. Na druhej strane, ale nález mincí pravdepodobne patriacich jeho prívržencom nie je prekvapivý, pretože vo vtedajšej dobe sa tu v rámci vojenských ťažení pohybovalo množstvo povstaleckých vojakov. Skúmané poklady mincí majú nesmierny význam aj pre poznanie peňažných pomerov nielen vo Svätom Jure, ale aj v celej oblasti dnešného Slovenska. Keďže poklady boli uložené v rokoch 1620 – 1629, nezávisle od seba, podávajú dôležité svedectvo o minciach obiehajúcich v tomto krátkom časovom úseku. V uvedenom čase totiž prešlo celé európske mincovníctvo hlbokými zmenami, ktoré zasiahli aj Uhorsko. Na začiatku 17. storočia sa začala šíriť z Nemecka veľká finančná vlna známa ako „Kipper und Wipper“, ktorá otriasla financiami mnohých stredoeurópskych štátov. Názov pre uvedené obdobie je odvodený z nemeckých slov, kippen a wippen. Pri položení mince na váhu sa tá totiž začala vykyvovať, čiže húpať, kolísať (wippen) a váha sa nakláňala k ťažšej minci (kippen). Z toho pochádza aj pomenovanie kiprová minca, ktorou sa označujú menej hodnotné razby a znamenali výraz pre húpajúcu sa, prípadne kolísavú (vratkú) mincu. Našťastie Uhorsko zasiahla inflačná vlna len v menšej miere ako okolité krajiny. U nás sa inflácia prejavila hlavne znížením akosti drobných strieborných mincí – denárov. Kým v rokoch 1607 – 1619 mali denáre akosť 37,5 %, v rokoch 1619 – 1620 klesla na 31,3 % a ďalej sa znižovala. V rokoch 1620 – 1622 to bolo len 18,7 % a v rokoch 1622 – 1625 klesla na 15,6 % (Huszár 1979, 14). To znamenalo, že v posledných troch rokoch mali denáre len 0,08 g čistého striebra. Uvedené tendencie spôsobili nestálosť kurzu mincí väčších nominálov (toliaru a dukátu) voči denáru. Tie si naďalej udržali stálu hodnotu a inflačná vlna ich takmer vôbec nezasiahla. V čase „Kipper und Wipper“, teda v rokoch

1619 – 1625, sa jeden dukát počítal za 225 – 600 denárov v závislosti od geografickej oblasti (Huszár 1975, 48). Oproti pôvodne pevne stanovenému kurzu dukáta, ktorý sa ešte v rokoch 1467 – 1500 počítal za 100 denárov, to znamenalo výrazný posun hore. Toliar sa v tomto čase počítal približne za 130 – 400 denárov.

Celé inflačné obdobie v spomenutých rokoch nemožno vysvetliť na pár riadkoch a celý proces je pomerne komplikovaný. Pre nami skúmané nálezy je však dôležité, že v pokladoch č. 2 a 3 prevládajú kvalitnejšie staršie uhorské denáre a oboly vyrazené hlavne pred rokom 1622. Mince vyrobené po tomto roku sa nachádzajú len po jednom kuse, v poklade č. 2 je to denár Gabriela Bethlena z roku 1622 a v poklade č. 3 ide o denár Ferdinanda III. z roku 1623. Obe mince sú zároveň najmladšími razbami v nálezoch a datujú ukrytie oboch pokladov. Je otázne, či k nazhromaždeniu domácich mincí došlo úmyselne premysleným výberom starších, teda kvalitnejších razieb, alebo ide len o náhodný jav. Z uhorských razieb je v spomínaných pokladoch č. 2 a 3 nápadný zvýšený výskyt mincí sedmohradského kniežaťa a zároveň v rokoch 1620 – 1622 aj uhorského kráľa Gabriela Bethlena. V poklade č. 2 je to 12 kusov zo 62 mincí, čo predstavuje takmer 20 %. Ďalších šesť, prípadne sedem mincí Gabriela Bethlena (jeden poldenár/obol mohol patriť už Ferdinandovi II.) sa nachádza v poklade č. 3, v ktorom tvoria 12 – 14 %. Jeden obol z rokov 1621 – 1623, sa nedal zaradiť úplne presne medzi razby Gabriela Bethlena, lebo mince s identickým motívom razil neskôr aj cisár Ferdinand II. Keďže na poldenároch/oboloch z rokov 1621 a 1622 sú len ikonografické zobrazenia a chýbajú na nich opisy s menami panovníkov a s ich titulmi, doteraz nevládne jednota o identite týchto mincí. Na ich averze sa nachádza delený štít s uhorským znakom, nad ním je letopočet a po stranách mincová značka. Na reverze je zobrazená Madona sediaci na polmesiaci, v pravej ruke drží Ježiša Krista. Oba ikonografické prvky sú typické pre uhorské mince nižších nominálov (denáre a oboly) zo 17. storočia. Oboly s letopočtom 1621 a čiastočne 1622 môžeme zaradiť z nasledujúceho dôvodu medzi razby Gabriela Bethlena. Ten v roku 1619 uskutočnil v rámci protihabsburského povstania (1619 – 1626) prvé väčšie ťaženia do Horného Uhorska a obsadil väčšinu banských miest, medzi nimi aj Kremnicu. Už od nasledujúceho roku tu začal raziť mince so svojim menom. Kremnická mincovňa produkovala razby pre Gabriela Bethlena len v rokoch 1620 až 1622, kedy ju po Nikopolskom mieri (6. januára 1622) vrátil cisárovi Ferdinandovi II (Huszár 1945, 76). Okrem iných nominálov tu razil aj poldenáre/oboly s ročníkmi 1621 a 1622. Keďže G. Bethlen počas celého roka 1621 ovládal kremnickú mincovňu, nie je možné, aby oboly s týmto letopočtom patrili cisárovi Ferdinandovi II. Iná situácia je pri oboloch s ročníkom 1622. Tie sa razili podľa jednotnej ikonografie pre Gabriela Bethlena a neskôr cisára Ferdinanda II. Napriek tomu, že G. Bethlen prišiel o kremnickú mincovňu až na začiatku roka 1622 (6. januára) je známych množstvo jeho mincí s týmto ročníkom. Je to spôsobené tým, že sa razby pre ročník 1622 začali pripravovať už na konci predchádzajúceho roka (Huszár 1945, 76). Naopak, cisár Ferdinand II. po prevzatí kremnickej mincovne v januári 1622 tu začal okamžite raziť svoje mince, medzi ktorými nechýbali ani oboly. Preto oboly s ročníkom 1622 mohli patriť obom panovníkom. Čo je však zaujímavé, ani jeden zo súperiacich panovníkov nepokladal za dôležité označiť uvedené mince svojim znakom či skratkou. Aj z toho dôvodu môžeme usúdiť, že oboly patrili medzi najnižšie a nie vysoko hodnotené nominály. Keďže sa vyrábali na tenkom kotúčiku, ich razba bola náročná a nepriťahovala také vysoké zisky, ako razba vyšších nominálov. Všeobecné katalógy o uhorských minciach priradujú oboly vyrobené v kremnickej mincovni v rokoch 1621 a 1622 medzi

razby Ferdinanda II. s otáznikom (Huszár 1975, 135, č. 307 a Huszár 1979, 183, č. 1208). V oboch katalógoch je však uvedená poznámka, že oboly s ročníkom 1621 mohli patriť aj medzi razby Gabriela Bethlena. V monografii o mincovníctve Gabriela Bethlena sú oboly s oboma ročníkmi zaradené jednoznačne medzi jeho razby (Huszár 1945, 113, č. 152). Naopak, v publikácii o mincovníctve sedmohradských kniežat sú tieto oboly začlenené medzi mince G. Bethlena len s otáznikom (Huszár 1995, 115, č. 455).

Okrem uvedených skutočností sú mince Gabriela Bethlena objavené v oboch nálezoch dôležité aj z toho dôvodu, že z nášho územia poznáme len veľmi málo jeho mincí. Zo Svätého Jura pochádza celkovo až 18, prípadne 19 týchto razieb. Vzácnosť uvedených názvov dokumentuje aj tá skutočnosť, že do roku 2006 bolo z celého Slovenska evidovaných len 21 jeho mincí (Budaj 2006, 203, tab. 3; 207, tab. 4). Z nich bolo 18 denárov a 3 groše. Vyššie nominály sa v nálezoch takmer nevyskytujú a našli sa len vo veľmi vzácnom poklade zlatých mincí objavenom v roku 1935 v Košiciach. Ďalším dôležitým faktom je aj to, že vo väčšine prípadov sa mince G. Bethlena dostali na naše územie až po jeho smrti (1629). Okrem jediného nálezu mincí z Michaloku, okres Vranov nad Topľou, ukrytým v čase Bethlenovho ťaženia v roku 1626, boli ostatné jeho mince nájdené v pokladoch uložených v 30. – 40. rokoch 17. storočia. Len sporadicky sa objavujú aj neskôr (Budaj 2006, 204). Uvedeným skutočnostiam však nezodpovedajú oba nálezy zo Svätého Jura. Tie boli ukryté v rokoch 1622 až 1623, kedy Bethlen uskutočnil vojenské ťaženie, ktoré smerovalo aj cez Svätý Jur. V uvedenom období (1624) je tu doložená časť Koloňových vojsk. Aj preto zvýšená prítomnosť mincí G. Bethlena nás núti k hypotéze, že majiteľom oboch hotovostí mohli byť ľudia s ním spriaznení.

Zo skúmaných piatich nálezov sa v dvoch našli aj tzv. **biele peniaze** pochádzajúce z Čiech. Biele peniaze sa ako drobné strieborné mince razili v Čechách od roku 1483 až do začiatku dvadsiatych rokov 17. storočia. V poklade č. 2 ich bolo zastúpených päť, čo pri celkovom počte 62 mincí predstavuje asi 8 %. Ak odrátame dva neidentifikovateľné zlomky bielych peňazí, tak v poklade č. 3 ich bolo sedem, čo predstavuje 14 % z nálezov. Výskyt bielych peňazí v Uhorsku nie je žiadnym prekvapením. Podľa nálezov začína ich prienik do Uhorska už od dvadsiatych rokov 16. storočia. Vyskytujú sa ešte v pokladoch ukrytých v dvadsiatych rokoch 17. storočia. V súčasnosti evidujeme zo Slovenska vyše 50 pokladov obsahujúcich aj biele peniaze (Budaj – Nagy 2005, 175). Ich hojný výskyt nasvedčuje tomu, že v peňažných pomeroch mali špecifické postavenie a boli súčasťou každodenných platobných transakcií aj najnižších vrstiev spoločnosti. V obehu pravdepodobne nahrádzali, prípadne dopĺňali, chýbajúce drobné nominály (hlavne denáre a poldenáre/oboly). Navyše ich kurz voči uhorským minciam bol dobre počítateľný, keďže 1 uhorský denár = 2 české biele peniaze (Huszár 1975, 51). Používanie bielych peňazí v Uhorsku dokladajú aj ich početné zmienky v listinách a zákonoch uhorských kráľov. Tu sú spomínané pod názvom české babky.

Pre chápanie priebehu inflačného obdobia v uhorskom mincovníctve v rokoch 1619 – 1625 je dôležité sledovať výskyt poľských a sliezskych mincí v skúmaných nálezoch. Podľa doterajších zistení sa predpokladalo, že infláciu v Uhorsku nevyvolala znížená kvalita domácich mincí – denára, ale prílev menejhodnotných poľských razieb, tzv. **poltorákov** (Huszár 1970, 61; Huszár 1975, 43). Tento nominál sa začal raziť v Poľsku v roku 1614 a jeho akosť bola nasledovná: v rokoch 1614 – 1619 mali 0,739 g čistého striebra, v rokoch 1619 – 1623 klesla na 0,50 g a po roku 1623 to bolo 0,45 g. Razba poltorákov trvala v Poľsku do roku 1627. Napriek zníženiu ich kvality však nemožno hovoriť o dras-

tickom znehodnotení týchto mincí a pokles ich akosti nie je taký markantný ako pri niektorých ďalších typoch mincí skúmaného inflačného obdobia (Buza 2000, 891–892). Prvé sťažnosti proti poltorákom, v prameňoch nazývaných poltury, sa objavujú v Uhorsku už v roku 1616 a na začiatku dvadsiatych rokov 17. storočia sa ešte násobia (Huszár 1975, 43). V odbornej literatúre sa dlho predpokladalo, že názvom poltura sa označujú výlučne poľské poltoráky. Archívnym výskumom sa však zistilo, že v listinách často používaný pojem poltura, sa nevzťahuje len na poľské poltoráky, ale aj na rôzne druhy 3-grajciarov (Buza 2004, 1087–1088). Indíciou na toto tvrdenie bol zákon poľských stavov z roku 1598 namierený proti prílevu ríšskonemeckých 3-grajciarov, tu nazývaných poltury (poľsky „półtoraky“). Keďže sa poľské półtoraky začali raziť až v roku 1614, v žiadnom prípade nemohlo ísť o tieto nominály (Buza 2004, 1087–1088). V archívnych prameňoch sa uvedené mince označovali rôznymi prívlastkami: podľa doby vyrazenia na „staré“ a „nové“, prípadne podľa farby na „biele“ alebo „hnedé“, podľa pôvodu mincovne ako „bitkocz“ (Bydgoszcz), či „briga“ (Brzeg) a pod. Podobne aj často používané „oly“ poltury by mohli poukazovať na ich geografický pôvod, konkrétne na mincovňu Ohlau = Oława (Buza 1999, 367). Voči polturám neboli spočiatku väčšie výhrady, obyvateľstvo voči nim začalo strácať dôveru približne od roku 1622 (Buza 2004, 1087–1088). Už na jar 1623 ľudia nechceli prijímať mince označené ako poltury („nové“, či „oly“, ktoré sa s ňou často stotožňujú) ani v bežnom platobnom styku. Negatívne sa stavali aj proti polturám z „brigy“, či tzv. „krížovým“ polturám, ktoré sa často stotožňujú s mincami vyrobenými v sliezskom Kreuzburgu, poľsky Kluczborg (Buza 1999, 362). V lete 1623 sa náhle znížila aj ich hodnota z pôvodných 4 denárov na jeden, čo znamenalo rapidný pokles o 75 % (Buza 1999, 361). Ako z uvedeného vyplýva, najväčšie problémy boli s mincami pochádzajúcimi zo sliezskych mincovní v Brzegu, Oławe a Kluczborgu. Všetky tri druhy mincí známe z písomných prameňov ako „briga“, „oly“, či „krížová“ poltura možno považovať za rôzne grajciarové razby a nie za poľské poltoráky (Buza 2004, 896). Je to zákonité, lebo všetky tri mincovne v čase inflácie produkovali množstvo nekvalitných kiproých mincí. Pozornosť si zaslúži ten fakt, že v levočskej kronike z roku 1622 sa za hlavnú príčinu nadmernej drahoty označili tzv. „sliezske poltury“, ktoré možno jednoznačne považovať za 3-grajciare (označené ako gröschel razby). Na záver uvedeného možno povedať, že *infláciu v Uhorsku na začiatku dvadsiatych rokov 17. storočia nevyvolali poľské mince – poltoráky, ale rôzne druhy kiproých 3-grajciarov pochádzajúcich prevažne zo sliezskych, prípadne ríšskych mincovní*. Sliezske mince totiž v tejto dobe boli najnekvalitnejšími kiproými razbami obiehajúcimi v Hornom Uhorsku, teda aj na Slovensku. K doterajšiemu omylu došlo preto, lebo 3-grajciare sa v písomných prameňoch označovali ako poltury. Preto je namiesto otázka, ako je možné, že tak nekvalitné razby mohli preniknúť do Uhorska? Obeh mincí nikdy nemožno uzavrieť do hraníc jednej krajiny a sliezske mince boli súčasťou širšieho medzinárodného obchodu. Z Uhorska do Sliezska prechádzalo množstvo obchodných ciest nadregionálneho významu, známych ako Sliezska cesta. V Sliezsku sa začali oveľa skôr a v hlbšej miere prejavovať inflačné tendencie, ktoré viedli k rôznym špekuláciám s kiproými peniazmi. Nemôžeme zabudnúť ani na ten fakt, že dočasný uhorský kráľ Gabriel Bethlen bol v rokoch 1620 – 1622 aj Opolským a Ratiborským kniežatom. V Sliezsku razil mince podľa uhorského a zároveň aj sliezskeho vzoru. O prienik sliezskych mincí sa aktívne pričínili aj sliezske vojenské jednotky pôsobiace v čase Bethlenovho povstania v Uhorsku. V žiadnom prípade však nemôžeme podceňovať vplyv poľských poltorákov na peňažné pomery Uhorska a Sedmohradska v 17. storočí. Po početne

zastúpených trojgrošoch tvoria totiž druhú najväčšiu zložku poľských mincí v Hornom Uhorsku, čiže dnešnom Slovensku (Gedai 1985, 48). V Sedmohradsku dokonca tvoria zo všetkých poľských mincí absolútnu väčšinu. Do roku 1966 z celkového počtu 22 401 poľských mincí bolo až 8 819 poltorákov (Pap – Winkler 1966, 206). Ich prienik do Uhorska bol podmienený tým, že poltoráky predstavovali ešte stále kvalitnejšie razby ako ostatné inflačné kiprové mince, ktoré tu obiehali (Buza 2000, 901).

Sledujme, ako sa uvedené tendencie v Uhorskom mincovníctve odrazili aj v nami skúmaných nálezoch.

Okrem nálezu č. 4, ktorý bol pravdepodobne ukrytý až v roku 1629, či krátko potom, boli všetky poklady uložené v rokoch 1620 – 1623/1624, kedy sa inflačná vlna prejavila v Uhorsku najintenzívnejšie. Ako sme už naznačili vyššie, infláciu v Uhorsku vyvolali predovšetkým nekvalitné 3-grajciare, pochádzajúce hlavne zo sliezkych a ríšskych mincovní. Uvedený jav môžeme vidieť aj na nami skúmaných nálezoch.

Z tohto pohľadu je unikátny poklad č. 1. V ňom sa našli len tri poľské poltoráky, zvyšných deväť mincí tvorili tri 3-grajciare pochádzajúce zo Sliezska a šesť z nemeckých a rakúskych krajín. Tento poklad podľa nášho názoru potvrdzuje zistenia, ku ktorým sa dopracoval aj Buza János. Jednoznačnú prevahu mincí totiž tvorili grajciarové razby a nie poľské poltoráky, čo úplne korešponduje s uvedenými faktami. Keby sa početné sťažnosti na mince, v prameňoch uvádzané ako poltury, týkali len poľských poltorákov, musel by byť ich počet v nálezoch oveľa vyšší. Poklad zároveň dokladá, že už na začiatku dvadsiatych rokov 17. storočia začali na naše územie prenikať aj poltoráky. S uvedeným tvrdením korešpondujú aj ďalšie nálezy mincí pochádzajúce z pomedzia maďarsko – rakúskych hraníc, čiže historického západného Uhorska. V náleze mincí z Breitenbrunn (ukrytom okolo roku 1619) tiež absolútne prevládali 3-grajciarové razby z nemeckých oblastí, pričom poľských poltorákov v ňom bolo zanedbateľné množstvo. Aj tento nález s prevahou 3-grajciarových razieb potvrdzuje to, že infláciu v Uhorsku na začiatku dvadsiatych rokov 17. storočia mohli vyvolať predovšetkým grajciarové razby (Gyöngyössi 2004, 336). Prítomnosť drobných cudzích mincí v Uhorsku bola podmienená aj tým, že zo strany úradov nebol úmysel zastaviť ich prílev. Prospech z toho mali predovšetkým obyvatelia dedičných krajín. V tomto čase tu boli uhorskí kupci nútení platiť za dobytok nie v toliaroch alebo v dukátoch, ale v ríšsko-nemeckých minciach drobných nominálov. Tie však už v roku 1619 začali mať nízku reálnu hodnotu (Kazimír 1992, 28). Ako sme spomenuli vyššie, na infláciu v dvadsiatych rokoch 17. storočia v Uhorsku mohli mať vplyv hlavne 3-grajciare z ríšskych a sliezkych mincovní. V Sliezske sa v tej dobe razili jedny z najmenej kvalitných inflačných kiprových mincí. Túto skutočnosť nám dokladajú nami skúmané nálezy. Vo všetkých piatich pokladoch sa totiž objavili 3-grajciare vyrazené v týchto mincovniach. Uvedený jav navyše možno všeobecne sledovať aj na viacerých nálezoch zo Slovenska. Veľký počet sliezkych mincí (ide najmä o razby z kniežatstva Münsterberg-Olešnica, Krnov, Opava, čiastočne Nisa) bol totiž uložený v dvadsiatych rokoch 17. storočia (Šimek 2000, 49–69). Preto môžeme predpokladať, že sa aj práve o nich mohli zmieňovať archívne pramene (pod názvom poltura), ako o minciach vplývajúcej nepriaznivo na drahotu a infláciu. Zo zvyšných poľských mincí je v nami skúmaných nálezoch nápadná absencia inak častého nominálu obiehajúceho v Uhorsku – trojgrošov. Trojgroš sa tu počítal za deväť, neskôr za desať denárov. Trojgroše boli razené v Poľsku od roku 1578 a pomerne dlho si zachovali svoju stálu akosť. Preto proti nim neboli výraznejšie námietky (Huszár 1975, 51). Rozhodujúcou mierou zasiahli do peňažných pome-

rov hlavne v oblasti Horného Uhorska, kde tvorili vyše 40 % zo všetkých poľských razieb (Gedai 1985, 48). Poľské mince drobných nominálov, teda aj trojgrošov, v každodennom platobnom styku nahrádzali absentujúce domáce uhorské mince (Buza 1991).

Nálezy mincí a ich prínos pre dejiny Svätého Jura v dvadsiatych rokoch 17. storočia

Snaha o povýšenie medzi slobodné kráľovské mestá malokarpatským mestečkám Svätý Juru a Pezinku spočiatku nevyšla. Aj keď Rudolf II. v roku 1598 súhlasil s výkupom panstiev obidvoma mestečkami z rúk jeho záložného vlastníka Štefana Illésházyho, nebol tento proces vôbec priamočiary. Za odpor voči kráľovskému nariadeniu Illésházy takmer prišiel o hlavu, ale po návrate z poľského exilu mu boli obe panstvá aj s mestečkami vrátené späť (podrobnejšie údaje okolo výkupu popisuje Dubovský – Žudel 1982, 27–30). Po Illésházyho smrti sa obyvatelia mestečiek začali súdiť o panstvách s jeho vdovou Katarínou Pálffyovou. Spor rozhodol v roku 1615 panovník Matej II. Obidve mestečká povýšil na slobodné kráľovské mestečká (*Königliches Frey Marckt*) a vyčlenil ich územia spod hradných panstiev. Mestečká dostali kráľov príslub, že budú súčasťou kráľovských majetkov a nebudú viac scudzené, a ani zálohované. Svätý Jur dostal práva a povinnosti aké mala Modra a na kráľovský dvor mal každoročne dodávať 400 okovov svojho najlepšieho vína (Pavelek 1958, 57–58). Zvyšné územie panstiev, teda hrady a dediny, zostali v držbe Pálffyovcov.

Pokojné obdobie druhého decénia 17. storočia nahradili búrlivé dvadsiate roky, ktoré vyplnili konflikty sedmohradského kniežata Gabriela Bethlena s Habsburgovcami. Miestom stretov medzi oboma stranami sa stalo práve územie Slovenska.

S vojnovými udalosťami boli obyvatelia Svätého Jura konfrontovaní pomerne skoro, už v roku 1619. Keď Bethlenovi velitelia v priebehu jesene 1619 rýchlo obsadili takmer celé Slovensko, František Rhedey vydal v októbri pre Svätý Jur ochrannú listinu a takú istú listinu dostalo mestečko aj od Gabriela Bethlena (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu inv. č. 1214.9, Listiny inv. č. 107). Ochranná listina F. Rhedeyiho je datovaná len mesiacom, takže mohla vzniknúť pred alebo po vydaní ochrannej listiny Gabriela Bethlena. Na základe správy Mateja Bela sa v odbornej literatúre zvykne konštatovať, že malokarpatské mestá boli Bethlenovými povstalcami vyplienené, avšak doterajšie poznatky nemusia nasvedčovať tomuto tvrdeniu (Dubovský – Žudel a kol. 2006, 77). Ak si uvedomíme, že Bethlen tiahol do boja pod heslom náboženskej slobody, nepoškodzoval by zbytočne protestantské mestečká, ktoré v tomto období začali pociťovať násilnú rekatolizáciu a nároky panovníckeho dvora pri uplatňovaní patronálnych práv (pozri bližšie Grósz 1927, 2729).

Gabriel Bethlen 14. októbra obsadil Bratislavu a neúspešne sa pokúsil obliehať aj Viedeň. Vojenská konfrontácia sa po rokovaní Bratislavského snemu prerušila prímerím v roku 1620. Bethlenove vojská znovu obsadili územie západného Slovenska na jeseň roku 1620 a odrazili útok cisárskych oddielov na Bratislavu (Dangl – Kopčan 1995, 132–133). Avšak uhorské stavy stratili ochotu podporovať Bethlena v jeho boji, a to najmä potom, čo české stavy prehrali bitku na Bielej hore.

Svätojurskí mešťania sledovali politické udalosti v krajine aspoň formou korešpondencie so svojim notárom Michalom Schiefererom, ktorý bol prítomný na sneme v Trnave a neskôr aj v Banskej Bystrici (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1216.11 až 1216.13). Na základe korešpondencie sa v prípadoch blížiacieho sa vojska, alebo hrozby postupu povstalcov smerom k mestu malo rozhodovať o protipatreniach. Zdrojom in-

formácii boli najčastejšie šľachtici, magnáti, ktorí sa zdržiavali v Banskej Bystrici alebo Trnave. Okrem neprijemností s ubytovaním, zásobovaním a živiením vojsk (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1215.24 a 1215.25.), vojenské udalosti poškodzovali najmä diaľkový obchod s vínom, hlavne s Moravou a so Sliezsokom (Kazimír 1981, 729).

Najneskôr v roku 1620 vyslali mešťania do vojska povstaleckého veliteľa Juraja Rákocziho vojenskú jednotku. Išlo o oddiel zložený z obyvateľov mesta (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1215.27). Koncom roka 1620 vyžadoval ďalší oddiel aj Stanislav Thurzo (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1215.39 a 1215.40). Začiatkom roku 1621 písal Michal Wieritzer z Trnavy na podnet Michala Schieferera a oznamoval mestskej rade vo Svätom Jure, že blížiaci sa (cisárska) armáda obsadí všetky malokarpatské mestá, a preto by bolo dobré, keby svoje manželky s deťmi ukryli v Bratislave (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1216.5).

Nepriaznivé vojenské udalosti z rokov 1619 a 1620 máme dobre doložené aj nálezmi mincí. V nami skúmaných nálezoch je pre uvedené obdobie smerodajný poklad č. 1, ktorý bol pravdepodobne ukrytý v roku 1620. Je dosť možné, že súvisí s vojenskými aktivitami oboch bojujúcich vojsk v okolí Svätý Jura, v druhej polovici tohto roka. Pre úplnosť musíme povedať, že z prvých dvoch rokov povstania (1619 – 1620) poznáme z okolia Svätého Jura ďalšie štyri menšie nálezy mincí (Hunka – Budaj 2005, č. 39–42). Všetky uvedené súbory nám umožňujú predpokladať, že prvé dva vojenské roky Bethlenovho povstania museli zasiahnuť mesto a okolie oveľa intenzívnejšie ako sa doteraz myslelo.

Na jar roku 1621 začal proti Bethlenovým silám útok cisársky generál Karol Bonaventura Buquoy. Jeho oddiely dobyli Bratislavu, prešli malokarpatskými mestami, ktoré vyrabovali a spustošili, a postupovali smerom k Trnave, Nitre a Novým Zámkom. Veľká časť autorov, ktorá sa venovala dejinám malokarpatských miest však datuje Buquoyovo ťaženie nesprávne do roku 1619 alebo 1620 (Dubovský – Žudel 1982, 43; Lehotská 1961, 46). Zo strachu pred plieniacimi cisárskymi oddielmi hľadali mestá ochranu v osobe uhorského palatína Žigmunda Forgácha, ktorý im vydal v máji ochranné listiny. Tie sú zároveň aj svedectvom toho, že mešťania Modry, Pezinka a zrejme aj Svätého Jura prisahali svoju vernosť Bethlenovi (ŠABApM, Magistrát mesta Modra, listiny, inv. č. 97, 16. 5. 1621 a Magistrát mesta Pezinok, Listiny, inv. č. 51, 19. 5. 1621). O nepriaznivej situácii vo Svätom Jure nás informuje aj žiadosť mestečka, v ktorej sa spomína útek mešťanov do Bratislavy, aj z dôvodov zničených a vyrabovaných obydlí. Mešťania sa neodvažovali vrátiť späť do mestečka a chodievali len do chotára počas dňa obrábať svoje vinohrady. V žiadosti sa nespomína, že by už mestečko chránili mestské hradby. Mestské brány však v tomto období už stáli, zmienku o Prostrednej bráne (Mitter Thor) máme z roku 1616, o rok neskôr existovala aj Pezinská brána (Pösinger Thor) (ŠABApM, MMJ, Pozemková kniha Grundbuch, inv. č. 2719, záznam z 30. 12. 1616 a 20. 8. 1617). Uvedené dokumenty zároveň poukazujú aj na obranyschopnosť hradu Biely Kameň, ktorý bol v rozpadnutom stave, bez výzbroje a aj vstupy do neho neboli chránené (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1216.22). Ani sem sa teda obyvatelia mesta nemohli ukryť.

V druhej polovici roku priala šťastena Bethlenovi, ktorý dokázal, aj za pomoci vodcu českomoravských stavovských vojsk Jána Juraja Krnovského, zatlačiť cisárske vojská na Žitný ostrov (Dangl – Kopčan 1995, 135). Jeho útoky však smerovali primárne na Moravu, kde nakoniec, v Mikulove v januári 1622 došlo k uzavretiu kompromisného mieru.

Pravdepodobne v tomto roku bol ukrytý aj poklad č. 2, ktorý je datovaný krem-

nickým denárom Gabriela Bethlena a sliezskymi trojgrajciarmi do roka 1622. Ako už bolo povedané, ide o zaujímavý poklad mincí, v ktorom sa nachádzalo až 12 razieb sedmohradského kniežata. Preto možno predpokladať, že ide o hotovosť niektorého z jeho mužov. Aj tento poklad môže dokladať prítomnosť Bethlenových prívržencov vo Svätom Jure v roku 1622.

Názory na výstavbu opevnenia vo Svätom Jure sa rôznia. Niektorí ho datujú do 16. storočia (Kahoun 1958, 110), iní zase do 17. storočia, v rozmedzí rokov 1603 – 1664 (Pavelek 1958, 15). Podľa analógie s vývojom v ostatných malokarpatských mestách môžeme uvažovať o určitej forme ohradenia mesta pomocou múrov v zadných častiach parcel jednotlivých domov. Mestské brány sa postavili na hlavných spojnicach, kde mali zabrániť prekvapivému vpádu do mesta. Určite však nemalo toto provizórne opevnenie v dvadsiatych rokoch 17. storočia takú podobu, aby dokázalo úspešne odolať obliehaniu. Nedôvera k mestským opevneniam sa prejavovala totiž aj po ich výstavbe, keď mešťania hľadali úkryt v lesoch, dokonca v ruinách Bieleho Kameňa (Pavelek 1958, 63). Uvedenú situáciu najlepšie dokladajú nami skúmané poklady. Všetky sa našli západne od Svätého Jura a boli uložené mimo mesto, v Malých Karpatoch. Alternatívou k úteku do hôr bol odchod do najbližšie opevneného mesta – Bratislavy. Tento krok praktizovali aj obyvatelia ostatných malokarpatských miest (Duchoň 2002, 127 a 132).

Z roku 1622 máme zmienku o troch tisíckach husárov, ktorí sa mali presunúť do Pezinka a Svätého Jura (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1217.10). Tento kvartýr bol zrejme poslednou kvapkou vody v pohári trpezlivosti mešťanov Svätého Jura. Keď začiatkom roku 1623 poslal palatín Stanislav Thurzo žiadosť o ubytovanie 40 jazdcov v meste, odmietli Jurania prijať sluhov s týmto listom, častovali ich nadávkami a nakoniec list zobrali len akousi dierou (v bráne?). Palatín potom žiadal tento skutok pod hrozbou trestu prešetriť (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1218.2 až 1218.4).

V druhej polovici roka 1623 rozpútalo sedmohradské knieža, Gabriel Bethlen novú kampaň. Bojové operácie začali na jeseň roku 1623 a už 17. októbra bola obsadená Trnava. Tu sa k Bethlenovi pripojilo aj pomocné turecké vojsko. S cisárskymi vojakmi sa zrazili pri Skalici, odkiaľ cisárske vojsko ustúpilo do Hodonína, ktorý opevnilo. Bethlen začal obliehanie, spojené s turecko-tatárskym plienením širokého okolia mesta. Keďže aj uhorské jazdecké oddiely odmietli bojovať ako pešiaci, mesto sa aj napriek vyhladovaniu nepodarilo dobyť. Patovú situáciu ukončil návrh na prímerie a nakoniec podpis tzv. druhého Viedenského mieru v máji 1624 (Dangl – Kopčan 1995, 137–138). V súvislosti s touto kampaňou vystupuje na povrch žiadosť mešťanov Pezinka o odvelenie vojska z mesta, pretože okrádajú obyvateľov (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1219.12). Aj vo Svätom Jure bola prítomná posádka Koloničových vojakov (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1219.11). Z tohto obdobia sa zachovalo zaujímavé svedectvo obce Čataj o správaní sa vojakov v malokarpatskej oblasti, adresované kapitánovi a provizorovi svätójurského panstva, Tomášovi Schelovi. Už v roku 1623 Bethlenovi vojaci vypili zadarmo všetko víno, v nasledujúcom roku obyvatelia dediny ušli pred „nakvartýrovanými“ vojakmi z obce len s osobným majetkom. Následkom bolo spustnutie obydlí a viacerí sa už ani nevrátili, takže ani v roku 1626 neodovzdali žiadne dávky panstvu (MOL, MKA, E 554 Városi és kamarai íratok, Fol. Germ. 819).

S uvedenými vojenskými udalosťami, odohrávajúcimi sa v rokoch 1623 – 1624 možno dať do spojitosti poklad č. 3. Podobne, ako v predchádzajúcom prípade, aj v ňom sa nachádza pomerne veľký počet mincí G. Bethlena, preto môžeme zaradiť jeho majiteľa

medzi Bethlenových prívržencov. Uvedenú skutočnosť nám potvrdzujú aj písomné prame-
ne, ktoré dokladajú zvýšenú aktivitu Bethlenových vojsk vo Svätom Jure a jeho okolí
v uvedených rokoch.

Posledná vojenská kampaň v dvadsiatich rokoch 17. storočia sa odohrala kon-
com roka 1626. Vtedy do malokarpatskej oblasti prišiel so svojim vojskom Albrecht
z Valdštejna, potom čo odrazil hrozbu koaličného spojenia protestantských a Bethle-
nových vojsk. Po prechode Valdštejnových vojsk sa až do vypuknutia povstania Juraja
Rákocziho tomuto regiónu priame vojenské udalosti vyhýbali. Zbaviť sa ale cisárskych
posádok nebolo vždy možné, z času na čas sa objavujú aj po roku 1626 zmienky o ich
násilných činoch. Udalosti z roka 1626, okrem písomných prameňov, nám najlepšie do-
kumentuje poklad mincí objavený v karneri gotického kostola Svätého Juraja vo Svätom
Jure (Budaj – Nagy 2005).

Prítomnosť vojakov na zimných kvartýroch dosvedčuje aj dlžobný list Svätójuranov
zo začiatku roka 1629 šopronskému obchodníkovi Jánovi Vogelovi, ktorému ukradli tri
sudy vína (ŠABApM, MMJ, Spisy magistrátu, inv. č. 1224.1).

Negatívnym javom boli aj rozšírené skupiny zbojníkov, ktorí vyhľadávali práve ob-
chodné cesty v blízkosti malokarpatských mestečiek. Z roku 1630 máme zmienku o chy-
tení zločincina Scelesta v Pezinku, nasledujúci rok bol pri Pezinku chytený v okolitých le-
soch Štefanom Pálffym ďalší lupič. Zbojníkov muselo byť viac, pretože Pezinčania ozná-
mili do Svätého Jura, že proti nim vysielajú ozbrojených mužov (ŠABApM, MMJ, Spisy
magistrátu, inv. č. 1225.23 a 1226.8). Nepokojnú situáciu v okolí Svätého Jura v týchto
rokoch dokumentuje aj nami skúmaný poklad č. 4, ktorý bol ukrytý pravdepodobne
v roku 1629, prípadne len krátko potom. Ako je vidno z uvedeného nálezu, na ukrývanie
súborov mincí nemali priamy vplyv len vojenské operácie, ale aj rôzne lokálne konflikty.
Niekedy na to stačila aj prítomnosť zbojníkov, ako to bolo v prípade tohto nálezu mincí.

Situácia vo Svätom Jure a vôbec na celom okolí bola od roku 1620 značne nepre-
hľadná. Do prvej polovice dvadsiatich rokov sa v oblasti odohralo viacero vojenských
presunov spojených s vyplienením mesta. Okrem toho bolo obyvateľstvo zaťažené uby-
tovaním vojakov, čo tiež neprosperovalo k pocitu bezpečnosti. Vzhľadom na rozpornosť doby
môžeme predpokladať aj vznik menších ozbrojených skupín ľudí na okraji spoločnosti
(zbojníkov), využívajúcich nestabilitu v celom regióne. Nedostatok prameňov nám však
neumožňuje tento jav popísať detailnejšie. Podmienky v meste dávali množstvo podne-
tov na zvýšenú ochranu majetku a úschovu financií.

Okrem písomných a numizmatických prameňov môže dokladať vojenské udalosti
Bethlenovho povstania aj nález rapíra blízko Svätého Jura, v polohe Ostrý vrch (Pírek
2007). Napriek tomu, že je datovaný do rokov 1580 – 1620, jeho ukrytie či zanechanie
najskôr súvisí s vojnami odohrávajúcimi sa dvadsiatych rokoch 17. storočia. Všetky spo-
menuté nálezy dokladajú veľký rozsah povstania aj v okolí Svätého Jura.

LITERATÚRA

- BUDAJ, M. – NAGY, P. 2005: Poklad mincí zo 17. storočia a výskum karnera vo Svätom Jure. Zbor.
SNM 99, Arch. 15, s. 155–208.
- BUDAJ, M. 2006: Podiel sedmohradských raziab zo 16. – 18. storočia v nálezoch mincí na Slovensku.
Numizmatika 21, s. 201–212.
- BUZA, J. 1991: Die Rolle der Dreigröschler im Geldumlauf Ungarns im XVII. Jahrhundert (Die Re-

- habilitation eines polnischen Wechselgeldes). XIe Congrès International de Numismatique. Bruxelles 8 au 13 septembre 1991. Bruxelles.
- BUZA, J. 1999: Schlesische kipperprägungen im Geldumlauf Oberungarns. Sziléziai kipper-veretek Felső-magyarország pénzforgalmában. Emlékkönyv Biró-Sey Katalin és Gedai István 65. születésnapjára. Budapest, s. 339–369.
- BUZA, J. 2000: Kipper pénzek a mérlegen. Századok 134, Budapest, s. 881–912.
- BUZA, J. 2004: Inflációs tendenciák kora az újkori Közép-Európában. Pénzügyi szemle 10, s. 1083–1093.
- DANGL, V. – KOPČAN, V. 1995: Vojenské dejiny Slovenska. II. zväzok 1526 – 1711. Bratislava.
- DUBOVSKÝ, J. – ŽUDEL, J. (zost.) 1982: Dejiny Pezinka. Bratislava.
- DUBOVSKÝ, J. – ŽUDEL, J. a kol. 2006: Dejiny Modry. Modra.
- DUCHOŇ, M. 2002: Obrana mesta Modry v 17. storočí. In: Armáda, mesto, spoločnosť od 15. storočia do roku 1918. Hadsereg, város, társadalom a 15. századtól 1918 – ig. (Ed. Dangel, V. – Varga, J. J.). Bratislava, s. 127–138.
- GEDAI, I. 1985: Lengyel pénzek Magyarországon a XVI – XVII században. A Hermann Ottó Múzeum Évkönyve XXII – XXIII., Miskolc, s. 37–50.
- GRÓSZ, A. 1927: Geschichte der Stadt und der evangelischen Kirchengemeinde A. C. der königlichen Freistadt Sct. Georgen. Galanta.
- GYÖNGYÖSSY, M. 2004: Nyugat-Magyarországi kora újkori pénzforgalma. Soproni Szemle 4, Sopron, s. 329–352.
- HALAČKA, I. 1987–1988: Mince zemi koruny české. 1526 – 1856. I.–II. Kroměříž.
- HAHN, W. R. O. 1971: Typenkatalog der Münzen der bayerischen Herzöge und Kurfürsten 1506 – 1805. Braunschweig.
- HERINEK, L. 1984: Österreichische Münzprägungen von 1592 – 1657. Wien.
- HUNKA, J. – BUDAJ, M. 2005: Poklady mincí z Pezinka a okolia. Pezinok.
- HUSZÁR, L. 1945: Bethlen Gábor pénzei. Kolozsvár.
- HUSZÁR, L. 1970: A lengyel pénzek forgalma Magyarországon a XVI – XVII. században. Numizmatikai közlöny 68–69, 1969 – 1970, s. 57–62.
- HUSZÁR, L. 1975: Habsburg-Házi királyok pénzei 1526 – 1657. Budapest.
- HUSZÁR, L. 1979: Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute. München.
- HUSZÁR, L. 1995: Az Erdélyi fejedelemség pénzverése. Budapest.
- KAHOUN, K. 1958: Stavebný vývoj vinohradníckych miest na západnom Slovensku. Pam. Múz. 7, č. 3, s. 105–118.
- KAZIMÍR, Š. 1981: Vývoz vína z malokarpatskej oblasti od 13. – do polovice 18. storočia. Historický časopis 29, č. 5, s. 719–734. Bratislava.
- KAZIMÍR, Š. 1992: Menová politika Gabriela Bethlena a jej vplyv na menový vývoj na Slovensku (1620 – 1625). Slov. Num. 12, s. 25–33.
- KOPICKI, E. 1995: Ilustrowany skorowidz pieniedzy polskich i z Polska zwiazanych. 1.–2. Warszawa.
- LEHOTSKÁ, D. 1961: Dejiny Modry 1158 – 1958. Bratislava.
- MOL, MKA = Maďarský krajinský archív (Magyar Országos Levéltár), Archív Uhorskej komory (Magyar kamarai levéltár).
- PAP, F. – WINKLER, I. 1966: Monede Poloneze din secolel XV – XVII în Transilvania. Acta Mvsei Napocensis 3, Cluj, s. 197–211.
- PAVELEK, J. 1958: Svätý Jur. Martin.
- PÍREK, M.: Predbežné vyhodnotenie nálezov militárií zo Svätého Jura, poloha Ostrý vrch. Zbor. SNM 101, Arch. 17, s. 251–258.
- SAURMA-JELTSCH, H. 1892: Die Saurmasche Münzsammlung deutscher, schweizerischer und polnischer Gepräge von etwa dem Beginn der Groschenzeit bis zur Kipperperiode. Berlin.
- SMOLÍK, J. 1971: Pražské groše a jejich díly (1300 – 1547). Praha.
- ŠABAPM, MMJ = Ministerstvo vnútra SR, Štátny archív Bratislava pobočka Modra (v texte ŠA-

- BApM), Magistrát mesta Svätý Jur (v texte MMJ).
- ŠIMEK, E. 2000: Uplatnění slezské mince v peněžním oběhu zemí habsburského soustátí. II. Slezské mince v mincovních nálezech na Slovensku. In: Peníze v proměnách času II. Ostrava, s. 49–69.
- ŠMERDA, J. 1987: Solnohradské mince a medaile. Gottwaldov.

MÜNZFUNDE AUS DEN 1620ERN AUS DER UMGEBUNG VON SVĚTÝ JUR

MAREK BUDAJ – MICHAL DUCHOŇ

Im Jahre 2006 bekamen die Autoren des Beitrags zur Begutachtung fünf interessante Münzfunde aus den Jahren 1620 – 1629. Alle Horte lagen außerhalb der Gemeinde und waren in den Wäldern der Kleinkarpaten verborgen. Deren Vorkommen in dieser Region und Deponierung relativ nah aneinander sind sicherlich nicht zufällig. Drei von diesen Verbänden gefunden in der Lage Dolné Jazvečie wurden in den Jahren 1622 – 1623 eingelagert. Deswegen vermuten wir, dass ihre Verbergung höchstwahrscheinlich mit den bewegten Kriegsjahren von dem Aufstand Gabriel Bethlens (1619 – 1623) zusammenhängen, der sich auch am Leben der Bewohner von Svätý Jur negativ widerspiegelt hat. Die angeführten Horte besitzen auch weitere gemeinsame Züge, auf denen man die Erwägungen über deren Besitzer bauen kann. Jeder dieser Funde ist nur aus kleinen Nominalen zusammengesetzt und besteht aus einer kleinen Menge von Münzen (der größte Hort enthielt 62 St.). Seinerzeit handelte es sich also bloß um kleine Barschaften. Trotz den obenerwähnten Übereinstimmungen weisen die untersuchten Horte schon auf den ersten Blick offensichtliche Unterschiede auf, vor allem in ihrer Zusammensetzung. Die Schatzfunde Nr. 1 und 4 enthalten fast keine heimischen, d. h. ungarischen Münzen. Sie bestehen vorwiegend aus schlesischen, polnischen, deutschen und österreichischen Prägungen. Einen völlig abweichenden Charakter haben jedoch die anderen zwei Münzverbände, bezeichnet als Hortfund Nr. 2 und 3. Darin befindet sich eine viel größere Zahl von heimischen, d. h. ungarischen Prägungen. Im Schatzfund Nr. 2 waren es 39 von insgesamt 62 Münzen, d. h. beinahe 63 %. Im Hortfund Nr. 3 gehörten zu ungarischen Prägungen 31 von den 50 identifizierten Münzen, was ungefähr 62 % repräsentiert. In beiden Fällen drängt uns die eindeutige Überzahl von ungarischen Münzen zu der Annahme, dass die Besitzer von den beiden Barschaften ungarische Staatsbürger sein konnten, vielleicht jemand aus Svätý Jur. Auf Grund eines erhöhten Vorkommens von Denaren und Obolen Gabriel Bethlens (1613 – 1629) in beiden Funden darf man annehmen, dass die Besitzer von den beiden Barschaften auch seine Anhänger sein konnten.

Da die beiden Horte in den Jahren 1620 – 1629 unabhängig voneinander eingelagert wurden, liefern sie ein wichtiges Zeugnis über die Münzen, die innerhalb von diesem kurzen Zeitabschnitt im Umlauf waren. Während der angeführten Zeitspanne erlebte nämlich das ganze europäische Münzwesen tiefgreifende Veränderungen, die auch Ungarn betroffen haben. Am Anfang des 17. Jahrhunderts verbreitete sich aus Deutschland eine große Finanzwelle bekannt als „Kipper und Wipper“, die die Finanzen von vielen mitteleuropäischen Staaten erschütterte. Zum Glück wurde Ungarn davon in kleine-

rem Maße als die Nachbarländer betroffen. Bei uns äußerte sich die Inflation vor allem in einer Qualitätsminderung von kleinen Silbermünzen – Denaren. Von ungarischen Prägungen registriert man in den behandelten Hortfunden Nr. 2 und 3 ein erhöhtes Vorkommen von Münzen des siebenbürgischen Fürsten und in 1620 – 1622 zugleich auch ungarischen Königs Gabriel Bethlen. Im Schatz Nr. 2 sind es 12 von insgesamt 62 Exemplaren, d. h. beinahe 20 %. Weitere fünf, bzw. sieben Münzen von Gabriel Bethlen (ein Halbdenar/Obol hätten bereits Ferdinand II gehören können) befinden sich im Schatz Nr. 3, wo sie 12–14 % bilden. Die Obolen aus dem Jahre 1621, bzw. 1622 kann man nicht ganz genau zu den Prägungen Gabriel Bethlens einordnen, denn die Münzen mit identischem Motiv und Jahrgang hat später auch Kaiser Ferdinand II geprägt. Die Münzen von Gabriel Bethlen entdeckt in den beiden Hortfunden sind auch deswegen wichtig, weil wir aus der Slowakei nur sehr wenige von seinen Münzen kennen. Bis zum Jahre 2006 registrierte man bloß 21 Bethlens Münzen, wobei 18, bzw. 19 Prägungen nur aus diesen beiden Horten kommen. Wichtig ist auch die Tatsache, dass die Münzen von Bethlen in den meisten Fällen erst nach seinem Tod (1629) auf unser Gebiet gelangt sind. Die beiden Funde aus Svätý Jur wurden dagegen noch zur Zeit des Aufstandes von Bethlen geborgen.

Für die Erfassung des Verlaufs der Inflationsperiode in ungarischem Münzwesen in den Jahren 1619 – 1625 ist es wichtig, das Vorkommen von polnischen und schlesischen Münzen in den untersuchten Befunden zu verfolgen. Anhand bisheriger Feststellungen hat man angenommen, dass die Inflation in Ungarn nicht durch die verminderte Qualität von heimischen Münzen – Denaren hervorgerufen wurde, sondern durch den Zufluss von minderwertigen polnischen Prägungen, sog. Poltraken. In der Fachliteratur hat man lange angenommen, dass mit dem Namen Poltura ausschließlich polnische Poltraken bezeichnet werden. Die Archivforschung hat aber aufgedeckt, dass der in Urkunden oft verwendete Begriff Poltura nicht nur die polnischen Poltraken betrifft, sondern auch verschiedene Arten von 3-Kreuzern aus schlesischen und Reichsmünzstätten. Aufmerksamkeit verdient die Tatsache, dass man in der Levoča Chronik aus dem Jahre 1622 als die Hauptursache der übermäßigen Teuerung die sog. „*schlesischen Polturen*“ bezeichnete, die eindeutig für 3-Kreuzer (bezeichnet als Gröschel) gehalten werden können. Zum Schluss des Obenangeführten kann man sagen, dass *die Inflation in Ungarn am Anfang der 1620er nicht die polnischen Münzen – Poltraken hervorgerufen haben, sondern verschiedene Arten von Kipper-3-Kreuzern vorwiegend aus schlesischen, bzw. Reichsmünzstätten*. Die obengenannten Tendenzen in ungarischem Münzwesen spiegelten sich auch in den von uns behandelten Funden ab. Außer dem Befund Nr. 4, der vermutlich erst im Jahre 1629 oder kurz danach verborgen wurde, hat man die gesamten Horte in den Jahren 1620 – 1623/1624 eingelagert, als die Inflationswelle in Ungarn am intensivsten war. Im Schatz Nr. 1 fand man bloß drei polnische Poltraken, die sonstigen Münzen waren drei 3-Kreuzer aus Schlesien und sechs aus deutschen und österreichischen Ländern. Falls die zahlreichen Beschwerden über die Münzen genannt in den Quellen als Polturen nur polnische Poltraken betreffen sollten, musste deren Zahl in Befunden viel größer sein. Der Hort belegt gleichzeitig, dass schon am Anfang der 1620er auf unser Gebiet bereits auch die Poltraken durchgedrungen sind. Ähnlicherweise dominierten auch in den anderen Befunden außer ungarischen Münzen die schlesischen oder deutschen 3-Kreuzer.

Die Verbergung von untersuchten Horten hängt eindeutig mit Bethlens Aufstand

zusammen, der sich in den Jahren 1619 – 1626 abgespielt hat. Der Hort Nr. 1 bezieht sich auf Bethlens ersten Feldzug nach Ungarn im Jahre 1620, wo er im Herbst desselben Jahres den Angriff von kaiserlichen Truppen auf Bratislava abschlug. In diesem Jahr formten sich für die aufständischen Kommandanten die Militärtruppen zusammengesetzt aus den Bewohnern von Svätý Jur. Auch weitere zwei Münzhorte (Nr. 2 und 3) kann man mit militärischen Aktivitäten von Bethlens Aufständischen verbinden. Die beiden Schatzfunde können höchstwahrscheinlich mit militärischen Operationen in der zweiten Hälfte des Jahres 1622 in Zusammenhang gebracht werden. Den Aufständischen gelang es die kaiserlichen Truppen bis zur Schüttinsel zu verdrängen. In diesem Jahr erwähnt man in der Umgebung von Svätý Jur dreitausend Husaren, die sich hierher verschieben sollten. Den Hort Nr. 3 kann man mit dem großen Feldzug von Gabriel Bethlen im Jahre 1623 in Zusammenhang bringen, der auch Svätý Jur nicht umgegangen hat. In diesem Jahr ist in schriftlichen Quellen unwürdiges Benehmen von Soldaten in Svätý Jur eingetragen. Deren Anwesenheit registriert man hier auch im nächsten Jahr. Interessant aus historischer Sicht ist der Hortfund Nr. 4 verborgen ungefähr 1629. Der kann keinesfalls direkt mit Bethlens Aufstand zusammenhängen, denn dieser endete 1626. Im Jahre 1629 blieben in Svätý Jur Soldaten zum Überwintern, was ein Schuldbrief aus dem Anfang dieses Jahres belegt, in dem erwähnt wird, dass die Soldaten einem gewissen Ödenburger Geschäftsmann drei Fass Wein gestohlen haben. Auch nächstes Jahr sind in Svätý Jur verschiedene Verbrecher und Räuber belegt. Den Hort Nr. 4 können wir mit deren Aktivitäten in Zusammenhang bringen.

---

*Mgr. Marek Budaj, Slovenské národné múzeum - Historické múzeum, P.O. BOX 13,
810 06 Bratislava-hrad, Slovenská republika
budaj@snm-hm.sk*

*Michal Duchoň, Štátny archív v Bratislave, pobočka Modra, Dolná ul. 140,
900 01 Modra, Slovenská republika
michal.duchon@saba.pmodra.vs.sk*